

نورد استریم

پروژه‌ای صرفاً تجاری یا ابزاری
برای نفوذ و تقویت اهرم‌های ژئوپلیتیکی
روسیه در اروپا؟

تهیه شده
در مرکز
مطالعات راهبردی
سورین

نورد استریم

پروژه‌ای صرفاً تجاری یا ابزاری برای نفوذ و تقویت
اهرم‌های ژئوپلیتیکی روسیه در اروپا؟

فهرست مطالب

۱. نورد استریم/۷

۱-۱ چگونگی شکل گیری/۷

۲-۱ مجادلات و تنش ها / ۱۱

۱-۲-۱ جنبه سیاسی / ۱۱

۲-۲-۱ جنبه نظامی و امنیتی/ ۱۴

۳-۲-۱ جنبه اقتصادی/ ۱۵

۴-۲-۱ جنبه زیست محیطی/ ۱۶

۵-۲-۱ جنبه اخلاقی/ ۲۰

۶-۲-۱ جایگزین های خاکی/ ۲۱

۲. نورد استریم ۲۳/۲

۱-۲ چگونگی شکل گیری/ ۲۳

۲-۲ مجادلات و تنش ها / ۲۶

۱-۲-۲ جنبه سیاسی/ ۲۶

۲-۲-۲ تحریم های آمریکا/ ۲۷

۳-۲-۲ جنبه حقوقی/ ۳۰

۳. آمریکا و نورد استریم / ۳۱

۴. مخالفان نورد استریم / ۳۴

۵. موضع آلمان در قبال آمریکا و مخالفان نورد استریم/ ۳۷

برآیند/ ۳۹

در حالی که پروژه عظیم نورد استریم ۲ که ادامه دهنده راه نورد استریم است، روزهای پایانی تا تکمیل خود را می گذراند، همچنان این نگرانی در میان مخالفان آن وجود دارد که روسیه با این پروژه سودای نفوذ در اروپا را در سر داشته باشد. مدافعان نورد استریم اما معتقدند که دشمنی ها علیه این پروژه که آن را صرفا تجاری می دانند، از جای دیگر نشأت می گیرد. مرکز مطالعات راهبردی سورین، در این نوشتار جامع، به بررسی این موضوع پرداخته است.

به گزارش مرکز مطالعات راهبردی سورین، «نورد استریم» (Nord Stream) که پیشتر با نام «خط لوله گاز شمال اروپا» (North European Gas Pipeline) شناخته می شد، خط لوله انتقال گاز طبیعی به طول یک هزار و ۲۲۲ کیلومتر است که از شهر «ویبورگ» در کشور روسیه آغاز شده و پس از عبور از بستر دریای بالتیک، در شهر «لوبمین» در نزدیکی «گرایفسوالد» آلمان پایان می یابد. ظرفیت انتقال گاز طبیعی این خط لوله، روزانه معادل ۱۵۰ میلیون متر مکعب است.

این سیستم بحث‌برانگیز خطوط لوله گاز طبیعی، ۲ خط لوله دیگر دارد که از بندر «اوست لوگا» روسیه به لوبمین آلمان جریان دارد و با نام «نورد استریم ۲» (Nord Stream 2) شناخته می‌شود. نورد استریم ۲، از لوبمین از طریق خط لوله «اوپال» (OPAL) به شهر «البرنهاو» در مرز با جمهوری چک و از طریق خط لوله «نل» (NEL) به شهر «رهدن» در نزدیکی «برمن» جریان دارد. نورد استریم ۱، متعلق به شرکت «نورد استریم ای‌جی» (Nord Stream AG) است که سهامدار عمده آن شرکت دولتی «گازپروم» (Gazprom) روسیه است و نورد استریم ۲ متعلق به «نورد استریم ۲ ای‌جی» است که آن‌هم زیرمجموعه‌ای از گازپروم است. اولین خط لوله نورد استریم تا ماه می ۲۰۱۱ مستقر و در ۸ نوامبر ۲۰۱۱ افتتاح شد. خط دوم نورد استریم در سال ۲۰۱۱-۲۰۱۲ مستقر و در ۸ اکتبر ۲۰۱۲ افتتاح شد. نورد استریم ۱، با طول ۱۲۲۲ کیلومتر (۷۵۹ مایل) طولانی‌ترین خط لوله زیر دریایی در جهان است که از خط لوله «لانگلد» (از نروژ تا بریتانیا) پیشی گرفته است. تعبیه و استقرار خط لوله نورد استریم با طول ۱۲۰۰ کیلومتر و با ارزش ۹.۵ میلیارد یورو از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۱ به‌طول انجامید. خط اول آن در ژوئن ۲۰۲۱ و خط دوم در سپتامبر ۲۰۲۱ تکمیل شد و پیش‌بینی می‌شود که در صورت عدم وجود موانع، تا پایان سال وارد فاز اجرایی شود. نورد استریم دارای ظرفیت سالانه ۵۵ میلیارد متر مکعب گاز است و انتظار می‌رود با افزودن نورد استریم ۲، این ظرفیت به ۱۱۰ میلیارد متر مکعب یعنی دو برابر افزایش یابد.

۱. نورد استریم

۱-۱ چگونگی شکل‌گیری

پروژه خط لوله اصلی در سال ۱۹۹۷ زمانی که گازپروم و شرکت فنلاندی «فورتوم» (نست سابق) در ادغام با هم، شرکت مشترک «نورث ترانگس اوی» را برای ساخت خط لوله و بهره‌برداری گاز از روسیه برای شمال آلمان از طریق دریای بالتیک را ایجاد کردند، شروع شد. نورث ترانگس در آن زمان همکاری خود در این زمینه را با شرکت گاز آلمانی «روهرگاز» کلید زد. بررسی مسیر در مناطق اقتصادی اختصاصی فنلاند، سوئد، دانمارک و آلمان و امکان‌سنجی خط لوله در سال ۱۹۹۸ صورت گرفت. چندین مسیر از جمله مسیرهای دارای خشکی از طریق فنلاند و سوئد در نظر گرفته شد. در ۲۴ آوریل ۲۰۰۱، گازپروم، فورتوم، روهرگاز و ویتترشال بیانیه‌ای را در مورد امکان‌سنجی مشترک برای ساخت خط لوله تصویب کردند. در ۱۸ نوامبر ۲۰۰۲، کمیته مدیریت گازپروم برنامه اجرای پروژه را تصویب کرد. در ماه می ۲۰۰۵، فورتوم از این پروژه کناره‌گیری کرد و سهام خود در نورث ترانگس را به گازپروم فروخت. در نتیجه، گازپروم تنها سهامدار این شرکت شد. در ۸ سپتامبر ۲۰۰۵، گازپروم، «ب. آ. اس. اف» (BASF) - بر شرکت آلمانی چندملیتی و بزرگترین شرکت صنایع شیمیایی کنونی جهان - و شرکت «آ. آن» (E.ON) - شرکت آلمانی و بزرگترین شرکت سرمایه‌گذاری، تولید و توزیع حال حاضر برق در جهان - توافقنامه اولیه‌ای را در

زمینه ساخت خط لوله گاز اروپای شمالی امضا کردند. در ۳۰ نوامبر ۲۰۰۵، شرکت خط لوله گاز اروپای شمالی (که بعدها به «نورد استریم ای جی» Nord Stream AG تغییر نام داد) در شهر «زوک» سوئیس تأسیس شد. در ۹ دسامبر ۲۰۰۵، گازپروم ساخت خط لوله تغذیه مسیر خشکی (زمینی) روسیه (خط لوله گاز گریازووتس-ویبورگ) را در شهر «بابایفو» در استان «اوبلاست ولوگدا» آغاز کرد. این خط لوله تغذیه در سال ۲۰۱۰ تکمیل شد.

ارزیابی اثرات زیست محیطی در ۱۶ نوامبر ۲۰۰۶ با اطلاع رسانی به روسیه، فنلاند، سوئد، دانمارک و آلمان به عنوان طرفین مبدا (کشورهایی که طبق برنامه ریزی خط لوله از آن ها عبور می کند) و لهستان، لتونی، لیتوانی و استونی به عنوان طرف های مورد آسیب صورت گرفت. گزارش نهایی ارزیابی اثرات زیست محیطی برون مرزی، در ۹ مارس ۲۰۰۹ ارائه شد.

در ۱۹ مارس ۲۰۰۷، نورد استریم ای جی، «سایپم» - شرکت ایتالیایی پیمانکار صنعت نفت و گاز - را برای مهندسی طراحی دقیق خط لوله استخدام کرد. در ۱۷ سپتامبر ۲۰۰۷، توافقنامه ای برای انجام کارهای ساختمانی با سایپم امضا شد و قرارداد در ۲۴ ژوئن ۲۰۰۸ منعقد گردید. در ۲۵ سپتامبر ۲۰۰۷، قراردادهای تامین لوله به «سالزگیتیر» - شرکت فولاد آلمانی - و شرکت «اوپک» ام کی» و در ۱۸ فوریه ۲۰۰۸، قرارداد پوشش وزنی و خدمات لجستیکی بتن به شرکت «یوپک» فرانسه واگذار شد. قراردادهای تامین خط دوم نیز در ۲۲ ژانویه ۲۰۱۰ به سه شرکت سالزگیتیر، او

ام کی و «سومیتومو» - شرکت صنایع سنگین ژاپنی - واگذار گردید. در ۳۰ دسامبر ۲۰۰۸ قرارداد تامین توربین‌های کمپرسور به «رولز-رویس هلدینگ» و در ۸ ژانویه ۲۰۰۹، قرارداد لایروبی بستر دریا به «بوسکالیس» - شرکت ساخت و ساز هلندی - و «روهده نیلسن» - شرکت پیمانکار لایروبی دانمارکی - اعطا شد. توافقنامه وارد کردن «گاسونی» - شرکت گاز طبیعی هلند - به کنسرسیوم به‌عنوان چهارمین شریک، در ۶ نوامبر ۲۰۰۷ امضا شد. در ۱۰ ژوئن ۲۰۰۸، گاسونی در فهرست سهامداران ثبت شد. در ۱ مارس ۲۰۱۰، شرکت انرژی فرانسوی «انژی اس.ای» - در حال حاضر به‌عنوان دومین شرکت برق جهان - با گازپروم تفاهم‌نامه‌ای را برای دستیابی به ۹ درصد از سهام پروژه امضا کرد. این قرارداد در جولای ۲۰۱۰ بسته شد. در آگوست ۲۰۰۸، شرکت نورد استریم ای جی، «پاوو لیپونن» - نخست‌وزیر اسبق فنلاند - را به‌عنوان مشاور استخدام کرد تا به تسریع فرایند درخواست در فنلاند و ارتباط بین نورد استریم و مقامات فنلاندی کمک شود. در ۲۱ دسامبر ۲۰۰۷، این شرکت اسناد درخواست خود برای احداث خط لوله در منطقه ویژه اقتصادی سوئد را به دولت این کشور ارائه کرد. در ۱۲ فوریه ۲۰۰۸، دولت سوئد درخواست کنسرسیوم را ناقص دانست. بنابراین درخواست جدید بعداً ثبت شد. در ۲۰ اکتبر ۲۰۰۹، نورد استریم مجوز ساخت خط لوله در آب‌های دانمارک را دریافت کرد. در ۵ نوامبر ۲۰۰۹، مقامات سوئدی و فنلاندی مجوز استقرار خط لوله در مناطق اقتصادی اختصاصی خود را صادر کردند. در ۲۲ فوریه ۲۰۱۰، آژانس اداری

منطقه‌ای جنوب فنلاند، آخرین مجوز زیست‌محیطی را صادر کرد که اجازه ساخت بخش فنلاندی خط لوله را می‌داد. در ۱۵ ژانویه ۲۰۱۰، ساخت ایستگاه کمپرسور «پورتوویا» در ویبورگ واقع در نزدیکی خلیج فنلاند آغاز شد. عملیات انتقال لوله‌های پروژه به منطقه اقتصادی اختصاصی سوئد توسط کشتی‌های شرکت سایپم ایتالیا انجام گرفت.

نصب اولین خط در ۴ می ۲۰۱۱ به پایان رسید و تمام امور زیر آب در خط اول در ۲۱ ژوئن ۲۰۱۱ تکمیل گردید. در آگوست ۲۰۱۱، ارتباط خط لوله نورد استریم با خط لوله اوپال برقرار شد. اولین گاز در ۶ سپتامبر ۲۰۱۱ به خط اول پمپ شد.

خط لوله رسماً توسط «آنگلا مرکل» -صدراعظم وقت آلمان- «دیمیتری مدودف» -رئیس جمهور وقت روسیه- «فرانسوا فیون» -نخست‌وزیر وقت فرانسه- و «مارک روت» -نخست‌وزیر وقت و کنونی هلند- در ۸ نوامبر ۲۰۱۱ در مراسمی که در لوبمین برگزار شد، افتتاح گردید. ساخت خط دوم در آگوست ۲۰۱۲ به پایان رسید و در ۸ اکتبر ۲۰۱۲ افتتاح شد.

۲-۱ مجادلات و تنش‌ها

۱-۲-۱ جنبه سیاسی

مخالفان نورد استریم، آن را اقدامی از سوی روسیه برای دور زدن کشورهای ترانزیت (کشورهای میزبان در مسیر انتقال) سنتی (در حال حاضر اوکراین، اسلواکی، جمهوری چک، بلاروس و لهستان) می‌دانند. برخی از کشورهای ترانزیت نگران هستند که برنامه بلندمدت کرملین تلاش برای اعمال نفوذ سیاسی بر آن‌ها با استفاده از تهدید عرضه گاز بدون تأثیر بر عرضه به اروپای غربی باشد. نگرانی‌ها با این واقعیت که روسیه از تصویب «معاهده منشور انرژی» خودداری کرده است، تقویت می‌شود. منتقدان نورد استریم می‌گویند که اروپا می‌تواند به‌طرز خطرناکی به گاز طبیعی روسیه وابسته شود، به‌ویژه از آن‌جا که روسیه می‌تواند با افزایش تقاضای داخلی و خارجی مواجه شود. در پی اختلافات گاز روسیه و اوکراین بر سر قیمت گاز و همچنین سیاست خارجی روسیه در قبال اروپای شرقی، این نگرانی برای منتقدان وجود دارد که عرضه گاز توسط روسیه به‌عنوان یک ابزار سیاسی مورد استفاده قرار گیرد.

طی مطالعه آژانس تحقیقات دفاعی سوئد که در مارس ۲۰۰۷ به‌پایان رسید، بیش از ۵۵ حادثه از سال ۱۹۹۱ مورد بررسی قرار گرفت که بیشتر آن‌ها دارای «پشتوانه سیاسی و اقتصادی» بودند. در آوریل ۲۰۰۶ «رادوسلاو سیکورسکی» -وزیر دفاع وقت لهستان- این پروژه را با پیمان بدنام

«مولوتوف» - رینتروپ نازی - شوروی ۱۹۳۹ مقایسه کرد. «ادوارد لوکاس» در کتاب خود به نام «جنگ سرد جدید: روسیه پوتین و تهدید غرب» که در سال ۲۰۰۸ منتشر شد، به این نکته پرداخت که «اگرچه حامیان نورد استریم اصرار دارند که پروژه کاملاً تجاری است، اما اگر شفاف‌سازی کامل را پیش می‌گرفتند، باور آن آسان‌تر می‌شد». در گزارش منتشرشده توسط موسسه «فریجوف نانسن» در سال ۲۰۰۸، آمده است: «از آن جایی که شرکت نورد استریم ای جی در سوئیس تأسیس شده، قوانین محرمانه رازداری بانکی آن باعث می‌شود که پروژه شفافیت کمتری نسبت به آنچه که اگر در اتحادیه اروپا بود، داشته باشد. دوم آن که، بخش انرژی روسیه به‌طور کلی فاقد شفافیت است و گازپروم از این قاعده مستثنی نیست.

واکنش روسیه این بود که این خط لوله امنیت انرژی اروپا را افزایش می‌دهد و انتقادات برآمده، ناشی از ترس از دست رفتن درآمد قابل توجه انتقال گاز برای کشورهای ترانزیت (واسطه انتقال) و همچنین از دست دادن نفوذ سیاسی‌شان جهت گروکشی گاز و امتیازگیری از اروپای غربی در برنامه‌های سیاسی‌شان است. حقیقت این است که نورد استریم وابستگی روسیه به کشورهای ترانزیت را کاهش می‌دهد زیرا برای اولین بار روسیه را مستقیماً به اروپای غربی متصل می‌کند. به گفته گازپروم، ارتباط مستقیم با آلمان، خطرات موجود در مناطق ترانزیت گاز را کاهش می‌دهد؛ از جمله خطر سیاسی قطع صادرات گاز روسیه به اروپای غربی توسط کشورهای ترانزیت.

تحقیقاتی که علیه گازپروم در سال ۲۰۱۱ آغاز شد، مدعی گردید که این شرکت از «روش‌های سوء استفاده‌گرایانه» علیه دریافت‌کنندگان خدمات در اتحادیه اروپا بهره برده است و در راستای همین مورد، نورد استریم ۲ به‌عنوان موقعیتی به‌کار گرفته شده که گازپروم جای پای خود در اتحادیه اروپا را محکم کند. پس از آن بود که مقامات کمیسیون اروپا نورد استریم ۲ را در بالا بردن امنیت انرژی اتحادیه اروپا بی‌اثر دانستند.

واحد تحقیقات سرمایه‌گذاری بانک «اسبر» روسیه، در سال ۲۰۱۸ نگرانی‌های مشابهی را از دیدگاه سهامداران روسی ابراز کرد؛ به‌ویژه این که اهداف پروژه را منحصر به سیاسی و مرتبط با فساد خواند: «اگر تصور شود که این شرکت به‌نفع پیمانکاران خود اداره می‌شود - و نه برای سود تجاری - آن‌گاه تصمیمات گازپروم کاملاً منطقی است. پروژه‌های «پاور آو سبیری»، «نورد استریم ۲» و «ترک استریم»، پروژه‌های بسیار مخربی هستند که تقریباً نیمی از سرمایه‌گذاری‌های گازپروم را در پنج سال آینده به‌خطر می‌اندازند. معمولاً این تصور در مورد این پروژه‌ها وجود دارد که دولت روسیه دستور کار ژئوپلیتیک خود را از طریق آن‌ها دنبال می‌کند. با این حال، ویژگی مهم‌تری که آن‌ها با هم در آن سهیم هستند، پتانسیل وارد کردن گروهی از تامین‌کنندگان روسی ضمن کوتاه کردن دست نظارت در خارج از روسیه است.

۱-۲-۲ جنبه نظامی و امنیتی

نورد استریم

کارشناسان نظامی سوئدی و چندین سیاستمدار، از جمله «میکائیل اودنبرگ» -وزیر دفاع سابق- معتقدند که نورد استریم ممکن است برای سوئد مشکل امنیتی ایجاد کند. به گفته اودنبرگ، این خط لوله انگیزه حضور نیروی دریایی روسیه در منطقه اقتصادی سوئد را در خود دارد و روس‌ها می‌توانند از این اطلاعات به‌نفع اطلاعات نظامی در صورت تمایل استفاده کنند. «آلپو یونتونون» -کارشناس نظامی فنلاندی- معتقد است که اگرچه بحث سیاسی بر سر نورد استریم در فنلاند بر جنبه‌های مختلف اکولوژیکی متمرکز است، اما به‌وضوح پیامدهای نظامی از سوی نورد استریم وجود دارد که به‌طور آشکار در فنلاند مورد بحث قرار نمی‌گیرد. وقتی ولادیمیر پوتین اظهار داشت که ایمنی زیست‌محیطی پروژه نورد استریم با استفاده از ناوگان بالتیک نیروی دریایی روسیه تأمین می‌شود، نگرانی‌های سیاسی بیشتری مطرح شد. هفته‌نامه آلمانی «اشترن» گزارش داده است که ایستگاه‌های فیبر نوری و ایستگاه‌های رادیویی خودکار در امتداد نورد استریم، از نظر تثوریک این توانایی را دارند که برای جاسوسی نیز استفاده شوند. شرکت نورد استریم ای جی، بلافاصله مدعی شد که کابل کنترل فیبر نوری نه ضروری است و نه از نظر فنی برنامه‌ریزی شده است. نشریه «اکنومیست» نیز هشدار داده که اروپا در حال وابستگی بیشتر به روسیه آن‌هم در حالی است که ذخایر خودش در حال کاهش است.

■ الکساندر مدودف

«الکساندر مدودف» -نایب رئیس هیئت مدیره گازپروم- این نگرانی‌ها را بی‌اساس دانسته و در واکنش این‌چنین گفته است: «اتهامات سیاسی، نظامی و یا مرتبط با جاسوسی مضحک هستند. این واکنش‌ها واقعا عجیب است. چرا که در دنیای مدرن، خنده دار است اگر بگوییم خط لوله گاز، سلاح جنگ جاسوسی است.

ارتش آلمان (بوندس وهر) نیز نگرانی خود را نشان داده و از نورد استریم خواسته است که مسیر برنامه‌ریزی شده را تغییر دهد، چرا که خط لوله در نزدیکی منطقه رزمایش دریایی در نزدیکی روگن قرار دارد که به‌طور فعال برای تمرینات دریایی استفاده می‌شود.

۱-۳-۳ جنبه اقتصادی

مقامات روسی و آلمانی مدعی شده‌اند که نورد استریم به‌دلیل حذف هزینه‌های ترانزیت (هزینه‌هایی که کشورهای ترانزیت دریافت می‌کنند) منجر به کاهش هزینه‌های عملیاتی می‌شود. طبق گزارش سال ۲۰۱۱ «اوکرترانسگاز» -اوپراتور انتقال و انبار گاز در اوکراین- اوکراین به‌تنهایی درآمد حمل و نقل گاز طبیعی را تا ۷۲۰ میلیون دلار در سال از نورد استریم ۱ را از دست می‌دهد. به‌گفته رئیس «نفتوگاز» -شرکت ملی نفت و گاز اوکراین- در سال ۲۰۱۹، اوکراین سالانه ۳ میلیارد دلار درآمد حمل و نقل گاز طبیعی ناشی از نورد استریم ۲ را از دست می‌دهد. گازپروم

اعلام کرده است که ۲۰ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی منتقل شده از طریق اوکراین را به مسیر نورد استریم منحرف می کند. مخالفان می گویند هزینه های نگهداری خط لوله زیر دریا بیشتر از یک مسیر زمینی است. در سال ۱۹۹۸، «رم ویاخیرف» - رئیس سابق گازپروم - ادعا کرد که این پروژه از نظر اقتصادی غیرممکن است.

با توجه به این که خط لوله نورد استریم از آبراه منتهی به بنادر «شچچین» و «اشویناویشچه» لهستان می گذرد، نگرانی هایی مبنی بر کاهش عمق آبراه مذکور وجود داشت. با این حال، در سال ۲۰۱۱، دونالد توسک - نخست وزیر وقت لهستان - و همچنین چندین کارشناس تأیید کردند که خط لوله نورد استریم برنامه های توسعه ای بنادر اشویناویشچه و شچچین را به خطر نمی اندازد.

۱-۲-۴ جنبه زیست محیطی

در صورت صدور مجوز واردات بیشتر به اتحادیه اروپا، بیشترین تاثیر زیست محیطی در ارتباط با نورد استریم، مربوط به مصرف گاز منتقل شده است. این امر با تلاش های کربن زدایی برای حفاظت از آب و هوا در تضاد است. با ظرفیت ۵۵ میلیارد متر مکعب در ساعت، هر جفت لوله می تواند باعث انتشار ۱۱۰ میلیون تن دی اکسید کربن در سال شود. برای ایستگاه کمپرسور «پورتووا» در ابتدای راه نورد استریم در روسیه با ۳۶۶ مگاوات، حدود ۱,۵ میلیون تن انتشار دی اکسید کربن در سال

برآورد می‌شود که تازه شامل ایستگاه‌های کمپرسور خطوط لوله گاز در روسیه نیست. تولید بیش از ۲ میلیون تن فولاد برای لوله‌های نورد استریم ۲ منجر به تولید بیش از ۳ میلیون تن دی‌اکسید کربن شد. این انتشار، شامل پوشش بتن و بخش‌های مربوط به خط لوله در ساحل نیست. قبل از ساخت و ساز این نگرانی وجود داشت که هنگام ساخت و ساز، بستر دریا مختل شود و با آزادسازی مین‌های دریایی دوران جنگ جهانی دوم و مواد سمی شامل ضایعات شیمیایی، مهمات شیمیایی و سایر اقلام رها شده در دریای بالتیک در دهه‌های گذشته، آن‌ها از بستر دریا به سطح دریا ظاهر شده و به اکوسیستم حساس بالتیک آسیب برسانند. «آندریاس کارلگرن» -وزیر وقت محیط زیست سوئد- خواستار آن شد که تجزیه و تحلیل زیست محیطی شامل راه‌های جایگزین برای عبور خط لوله از طریق دریای بالتیک صورت بگیرد، زیرا پیش‌بینی می‌شد که خط لوله از مناطقی عبور کند که از نظر زیست محیطی مشکل‌ساز و خطرناک شوند. سه حزب اپوزیسیون داخلی سوئد خواستار بررسی احتمال تغییر مسیر خط لوله به سمت خشکی شدند. گروه‌های زیست محیطی فنلاند با در نظر گرفتن مسیر جنوبی‌تر، مدعی شدند که بستر دریا مسطح تر است، بنابراین ساخت و ساز ساده‌تر است و به‌طور بالقوه در مورد زباله‌ها از جمله دی‌اکسیدها و ترکیبات مشابه دی‌اکسید که در بستر دریا تجمع شده‌اند، مسئله‌ای به‌وجود نمی‌آید. «والدیس زاتلرس» -رئیس‌جمهور وقت لتونی- مدعی شد که نورد استریم از نظر زیست محیطی خطرناک است زیرا برخلاف دریای

شمال، چنین گردش آب در دریای بالتیک وجود ندارد. «انه ارگما» -رئیس پارلمان استونی- نیز هشدار داد که عملیات خط لوله، یک کانال را در بستر دریا ایجاد می‌کند که مستلزم تسطیح شن و ماسه‌ای است که در طول راه وجود دارد و موجب اتمی شدن سازه‌های آتشفشانی و دفع مواد پر شده در کف دریا و تغییر جریانات دریایی خواهد شد. بحث تاثیر بر روی پرندگان و زندگی دریایی در دریای بالتیک نیز مطرح شد. دریای بالتیک توسط سازمان بین‌المللی دریانوردی به‌عنوان منطقه دریایی بسیار حساس شناخته شده است. «صندوق جهانی طبیعت» درخواست کرد که کشورهای عضو «کمیسون حفاظت از محیط زیست دریایی بالتیک» (HELCOM) از زیستگاه‌های دریایی بالتیک که ممکن است با اجرای پروژه نورد استریم دستخوش تغییرات شوند، محافظت کنند. شعبه فنلاندی این نهاد معتقد است که در صورت عدم ارزیابی صحیح مسیر جایگزین احتمالی در ضلع جنوبی هوگلند، ممکن است علیه شرکت نورد استریم ای‌جی شکایت کند. به گفته این شرکت، مسیر موردنظر مناسب خط لوله نبود، زیرا منطقه‌ای حفاظت‌شده در نزدیکی هوگلند، کابل‌های زیر دریا و یک مسیر اصلی حمل و نقل بود. سازمان‌های زیست‌محیطی روسیه هشدار دادند که اکوسیستم قسمت شرقی خلیج فنلاند، آسیب‌پذیرترین قسمت دریای بالتیک است و استقرار خط لوله، به قلمرو جزیره حفاظت‌شده این‌گرمانلند آسیب وارد کرده است. گروه‌های زیست محیطی سوئد نگران هستند که خط لوله برنامه‌ریزی شده باشد تا به مرز ذخیره دریایی در نزدیکی گوتلند

نزدیک شود. سازمان غیردولتی بین‌المللی «صلح سبز» - که در آمستردام مستقر است - همچنین نگران است که خط لوله از چندین سایت تعیین‌شده مناطق حفاظت‌شده دریایی عبور کرده است. در آوریل ۲۰۰۷، «اتحادیه محافظه‌کاران جوان لیتوانی» (YCL) طوماری آنلاین تحت عنوان «از دریای بالتیک محافظت کنید تا هنوز دیر نشده است» که به تمام زبان‌های کشورهای منطقه بالتیک ترجمه شده بود را منتشر کرد. در ۲۹ ژانویه ۲۰۰۸، کمیته دادخواست‌های پارلمان اروپا یک جلسه علنی در مورد درخواست ارائه‌شده توسط رئیس YCL تشکیل داد. در ۸ ژوئیه ۲۰۰۸، پارلمان اروپا پس از ۵۴۲ رای موافق در برابر ۶۰ رأی مخالف، طی یک گزارش غیر الزام‌آور از کمیسیون اروپا خواست تا تأثیرات ناشی از پروژه نورد استریم بر دریای بالتیک را ارزیابی کند. پارلمان استونی در ۲۷ اکتبر ۲۰۰۹ ضمن اعلام «ابراز نگرانی از تأثیرات احتمالی خط لوله بر محیط زیست، تأکید کرد که کنوانسیون‌های بین‌المللی، «دریای بالتیک را در شرایط زیست محیطی به‌ویژه آسیب‌پذیر» دانسته‌اند. مقام‌های روس، این نگرانی‌ها را دور از ذهن و با انگیزه سیاسی مخالفان این پروژه توصیف کردند. آن‌ها این استدلال را ارائه دادند که در حین ساخت و ساز، بستر دریا تمیز می‌شود و اتفاقاً به خطر نمی‌افتد. سرگئی لاوروف - وزیر خارجه روسیه - مدعی شده است که روسیه به تامین پایداری ۱۰۰ درصدی محیط زیستی این پروژه احترام می‌گذارد و از چنین رویکردی کاملاً حمایت می‌کند و همه نگرانی‌های زیست‌محیطی، در فرایند ارزیابی اثرات زیست‌محیطی برطرف خواهد شد. نگرانی وقتی بیشتر شد که شرکت نورد استریم ای‌جی در ابتدا قصد داشت لوله را با ۲,۳ میلیارد لیتر محلول حاوی گلو تار آل‌دئید شستشو دهد که بعداً به دریای بالتیک پمپ شود. اما این شرکت پاسخ داد که از گلو تار آل‌دئید استفاده نمی‌شود و حتی اگر از ماده شیمیایی استفاده شود، به دلیل سرعت تجزیه این ماده شیمیایی در آب، اثرات آن مختصر و موضعی خواهد بود. یکی از مشکلاتی که مطرح شد این بود که دریای بالتیک و به‌ویژه خلیج فنلاند، در طول جنگ جهانی اول و دوم به شدت مین‌گذاری شدند و بسیاری از مین‌ها هنوز در دریا هستند. به گفته برخی کارشناسان، حدود ۸۵ هزار قبضه مین دریایی در طول جنگ‌های جهانی اول و دوم تعبیه شد که تنها نیمی از آنها کشف شده است. مقدار زیادی مهمات نیز در این دریا ریخته شده است. منتقدان نورد استریم، ابراز نگرانی کرده‌اند که این خط لوله، مهمات را در سطح دریا پخش می‌کند. در نوامبر ۲۰۰۸ گزارش شد که خط لوله از خطوط دفاعی قدیمی مین دریایی عبور می‌کند و خلیج فنلاند به‌عنوان یکی از مینی‌ترین مناطق دریایی در جهان در نظر گرفته شده است. مین‌های غرق‌شده که در مسیر خط لوله یافت شده‌اند، عمدتاً در آب‌های بین‌المللی در عمق بیش از ۷۰ متر قرار دارند. شرکت نورد استریم ای‌جی، مین‌های زیر آب را منفجر کرد.

■ ماتیاس وارنیک

۱-۲-۵ جنبه اخلاقی

نورد استریم

گرهارد شرودر - صدراعظم سابق آلمان - و ولادیمیر پوتین - رئیس جمهور روسیه - از حامیان قوی پروژه نورد استریم در مرحله مذاکره بودند. رسانه‌های بین‌المللی به رابطه گذشته بین «ماتیاس وارنیک» - مدیر عامل نورد استریم ای‌جی و افسر سابق پلیس مخفی آلمان شرقی - و ولادیمیر پوتین در زمانی که مامور KGB در آلمان شرقی بود اشاره پرداختند. این اتهامات توسط وارنیک رد شد و در پاسخ گفت که وی در سال ۱۹۹۱، زمانی که پوتین رئیس کمیته روابط خارجی دفتر شهردار سن پترزبورگ بود، برای اولین بار در زندگی خود با وی دیدار کرد.

توافقنامه ساخت خط لوله ده روز قبل از انتخابات پارلمانی آلمان امضا شد. در ۲۴ اکتبر ۲۰۰۵، چند هفته قبل از کناره‌گیری شرودر از صدر اعظمی آلمان، دولت آلمان تضمین کرد که یک میلیارد یورو از هزینه پروژه نورد استریم را در صورت عدم پرداخت وام از سوی گازپروم تامین کند. با این حال، این ضمانت در پایان سال ۲۰۰۶، بدون نیاز به پایان رسید. گرهارد شرودر بلافاصله پس از ترک سمت صدراعظمی آلمان، موافقت کرد تا ریاست کمیته سهامداران نورد استریم ای‌جی را بر عهده بگیرد. این امر به‌طور گسترده توسط رسانه‌های آلمانی و بین‌المللی به‌عنوان تضاد منافع توصیف شد و آن را بدان معنا دانستند که پروژه خط لوله ممکن است برای منافع شخصی پیش رفته باشد نه برای بهبود عرضه گاز به آلمان. کمیسیون اروپا خواستار دریافت اطلاعات مربوط به

■ شرودرو پوتین

ضمانت دولت آلمان شد. به رغم سال‌ها تحقیقات جامع، هنوز هیچ‌گونه اتهام رسمی علیه هیچ‌یک از طرفین مطرح نشده است.

در فوریه ۲۰۰۹، دادستانی سوئد تحقیقات خود را در زمینه رشوه و فساد با اتهام دریافت کمک مالی توسط یک دانشگاه در جزیره گاتلند از نورد استریم، آغاز کرد. این کمک ۵ میلیون کرونی (۵۷۴ هزار دلار آمریکا) به پروفیسوری در کالج دانشگاه گاتلند صورت گرفته بود که قبلاً هشدار داده بود که خط لوله نورد استریم به منطقه حساس پرندگان نزدیک می‌شود. کنسرسیوم مذکور، چندین مقام بلندپایه سابق مانند «اولریکا شنستروم» معاون سابق دفتر نخست‌وزیر سوئد، «دان اسوانل» دبیر مطبوعاتی سابق چند سیاستمدار در حزب سوسیال دموکرات سوئد و همچنین «پاوو لیپونن» -نخست‌وزیر سابق فنلاند- که از سال ۲۰۰۸ در نورد استریم به عنوان مشاور کار کرده بود را استخدام کرد.

۱-۲-۶ جایگزین‌های خاکی

در ۱۱ ژانویه ۲۰۰۷، وزارت تجارت و صنعت فنلاند بیانیه‌ای در مورد برنامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی خط لوله گاز طبیعی روسیه-آلمان ارائه داد که در آن اشاره شد که مسیرهای جایگزین از طریق کشورهای بالتیک، کالینینگراد و یا لهستان از لحاظ نظری ممکن است کوتاه‌تر از مسیر عبور از دریای بالتیک باشد و همراه با افزایش انعطاف‌پذیری ظرفیت خط لوله، ممکن است نتایج مالی بهتری داشته باشد.

همچنین سوئد خواستار تغییر مسیر خط لوله به سمت خشکی شد. دولت وقت لهستان احداث خط دوم خط لوله «یامال-اروپا» و همچنین خط لوله «آمبر» از طریق کشورهای بالتیک و لهستان را

به عنوان جایگزین های زمینی برای خط لوله دریایی پیشنهاد کرد. لتونی پیشنهاد کرده بود که در صورت استفاده از مسیر خشکی، از تاسیسات زیرزمینی ذخیره گاز این کشور استفاده شود. طرفداران این پیشنهاد این ادعا را داشتند که هزینه خط لوله آمبر نصف خط لوله زیر آب است، کوتاه تر است و تاثیرات زیست محیطی کمتری خواهد داشت. منتقدان این پیشنهاد در واکنش آن را در درازمدت برای تامین کنندگان گران تر دانستند، زیرا هدف اصلی پروژه کاهش هزینه های حمل و نقل است. شرکت نورد استریم ای جی، پاسخ داد که دریای بالتیک تنها مسیر خط لوله خواهد بود و جایگزین خشکی را در نظر نخواهد گرفت. با این حساب، به تمامی بحث ها در این مورد پایان داد.

NORD STREAM 2 PIPELINE

From Russia to Germany

۲۳

۲. نورد استریم ۲

۱-۲ چگونگی شکل‌گیری

برنامه احداث خط لوله «نورد استریم ۲» برای اولین بار در سال ۲۰۱۵ اعلام شد. با توجه به تنش‌هایی که پس از الحاق کریمه و حمله به شرق اوکراین بین غرب و مسکو به وجود آمد، این برنامه را باید یکی از بحث‌برانگیزترین پروژه‌های انرژی در اروپا است. نظر دولت آلمان این است که این یک پروژه کاملاً تجاری است، پس از آن حمایت کرده و حتی سرمایه‌گذاری مشترکی در این پروژه انجام داده است.

در سال ۲۰۱۱، شرکت نورد استریم ای جی، ارزیابی پروژه توسعه شامل دو خط اضافی (که بعدها نورد استریم ۲ نام گرفت) را آغاز کرد، تا به این وسیله با رساندن ظرفیت سالانه تا ۱۱۰ میلیارد متر مکعب (۳,۹ تریلیون فوت) آن را دو برابر کند. در آگوست ۲۰۱۲، این شرکت درخواستی مبنی بر انجام مطالعات مرتبط با مسیر در مناطق دریایی اقتصادی‌شان جهت استقرار خطوط لوله سوم و چهارم به دولت‌های فنلاند و استونی ارائه داد. طرحی نیز برای هدایت خطوط لوله اضافی به انگلیس در نظر گرفته شد که البته کنار گذاشته شد.

در ژانویه ۲۰۱۵، گازپروم اعلام کرد که پروژه توسعه با توجه به آن که خطوط موجود به دلیل تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه روسیه -پس از الحاق کریمه به خطوط موجود- تنها با نیمی از

ادوارد هیرما

ظرفیت کار می کردند، متوقف شده است. در ژوئن ۲۰۱۵، توافقنامه‌ای برای ایجاد نورد استریم ۲ میان گازپروم، رویال داج شل -شرکت نفت و گاز هلند و بریتانیا- شرکت ای آن، شرکت او ام وی و شرکت انژی اس‌ای امضا شد. از آنجا که در ایجاد یک سرمایه‌گذاری مشترک، از سوی لهستان مانع ایجاد شد، در ۲۴ آوریل ۲۰۱۷، «یونیپیر» شرکت آلمانی خدمات برق و گرمایش، «وینترسهال» شرکت نفت و گاز آلمانی، انژی اس‌ای، او ام وی و رویال داج شل یک قرارداد تامین مالی با شرکت نورد استریم ای جی که زیرمجموعه گازپروم -مسئول توسعه پروژه نورد استریم ۲- است را امضا کردند. ۳۱ ژانویه ۲۰۱۸ بود که آلمان رسماً به نورد استریم ۲ اجازه ساخت و بهره‌برداری در آب‌های آلمان و مناطق نزدیک به لوبمین را داد و می ۲۰۱۸، ساخت و ساز در گریفسوآلد آغاز شد. در ژانویه ۲۰۱۹، «ریچارد گرنل» -سفیر آمریکا در آلمان- طی ارسال نامه‌هایی به شرکت‌های مشارکت‌کننده در ساخت نورد استریم ۲، از آن‌ها خواست که کار خود را در این پروژه متوقف کنند و با متذکر شدن احتمال تحریم، آن‌ها را تهدید کرد. در دسامبر ۲۰۱۹، سناتورهای جمهوری خواه «تد کروز» و «ران جانسون» از «ادوارد هیرما» مالک «آلسیز» -شرکت خدمات نفت سوئیسی- خواستند که کار خط لوله را متوقف کند و به او هشدار دادند که در غیر این صورت آمریکا تحریم‌هایی را علیه وی و شرکتش اعمال خواهد کرد. در ۲۱ دسامبر ۲۰۱۹، آلسیز اعلام کرد که فعالیت لوله‌کشی خود در پروژه نورد استریم ۲ را متوقف کرده و از تحریم‌های موجود

■ آکادمیک چرسکی

در «قانون مجوز دفاع ملی آمریکا برای سال مالی ۲۰۲۰» آگاه است. در ماه می ۲۰۲۰، شورای تنظیم انرژی آلمان از استثناسازی قوانین رقابت که بر اساس آن نورد استریم ۲ ملزم به جداسازی بحث مالکیت گاز از بحث انتقال می‌شد، خودداری کرد. در آگوست ۲۰۲۰، لهستان به دلیل عدم همکاری گازپروم با تحقیقات انجام‌شده توسط «یوکیک» UOKiK -سازمان ناظر ضد انحصار لهستان- گازپروم را ۵۰ میلیون یورو جریمه کرد. یوکیک به قوانین رقابت علیه گازپروم و شرکت‌هایی که این پروژه را تامین مالی می‌کنند، استناد کرد و آن‌ها را متهم به فعالیت در خط لوله بدون کسب مجوز از دولت لهستان کرد.

در دسامبر ۲۰۲۰، «آکادمیک چرسکی» -کشتی لوله‌گذار روسی- عملیات تعبیه لوله‌ها در زیر آب را ادامه داد. در ژانویه ۲۰۲۱، کشتی «فورتونا» با تعبیه یک لایه لوله دیگر جهت تکمیل خط لوله به آکادمیک چرسکی پیوست. در ۴ ژوئن ۲۰۲۱، ولادیمیر پوتین اعلام کرد که لوله‌گذاری خط اول نورد استریم ۲ به‌طور کامل به‌پایان رسیده است. در ۱۰ ژوئن، بخش‌هایی از خط لوله به‌هم متصل شدند. استقرار خط دوم در سپتامبر ۲۰۲۱ به‌پایان رسید.

در ژوئن ۲۰۲۱، آنتونی بلینکن -وزیر خارجه آمریکا- گفت که تکمیل نورد استریم ۲ اجتناب‌ناپذیر است. در جولای ۲۰۲۱، آمریکا از اوکراین خواست که از توافق آینده با آلمان بر سر خط لوله انتقاد نکند. در ۲۰ جولای، جو بایدن و آنگلا مرکل به یک توافق قطعی رسیدند که اگر روسیه

از نورد استریم به عنوان «سلاح سیاسی» استفاده کند، آمریکا می‌تواند تحریم‌ها را اعمال کند. هدف از این توافق جلوگیری از قطع گاز روسیه به لهستان و اوکراین است. اوکراین تا سال ۲۰۲۴ وام ۵۰ میلیون دلاری برای فناوری سبز دریافت می‌کند و آلمان صندوق میلیارد دلاری را برای تشویق حرکت اوکراین به سمت انرژی سبز جهت جبران از دست دادن هزینه‌های ترانزیت گاز ایجاد می‌کند. در صورت موافقت دولت روسیه، قرارداد انتقال گاز روسیه از طریق اوکراین تا سال ۲۰۳۴ تمدید می‌شود.

۲-۲ مجادلات و تنش‌ها

۲-۲-۱ جنبه سیاسی

در ژانویه ۲۰۱۸، رکس تیلرسون -وزیر خارجه آمریکا- اظهار داشت که آمریکا و لهستان با نورد استریم ۲ مخالف هستند و آن را به عنوان تضعیف امنیت و ثبات انرژی اروپا می‌شناسند. «پترو پروشنکو» رئیس‌جمهور سابق اوکراین، نخست‌وزیر لهستان، دونالد ترامپ، دونالد توسک -رئیس وقت شورای اروپا- و بوریس جانسون مخالفت خود با نورد استریم ۲ را رسماً اعلام کردند. توسک معتقد است که نورد استریم ۲ به نفع اتحادیه اروپا نیست، از سوی دیگر، «ماتئو رنتسی» -نخست‌وزیر وقت ایتالیا- و «ویکتور اوربان» -نخست‌وزیر مجارستان- رفتار متفاوت پروژه نورد استریم

۲ و «ساوت استریم» را مورد پرسش قرار دادند. برخی ادعا می‌کنند که این پروژه استراتژی اعلام‌شده اتحادیه اروپا برای تنوع بخشیدن به گاز را نقض می‌کند. نامه‌ای که توسط سران ۹ کشور اتحادیه اروپا امضا شد، در مارس ۲۰۱۶ به اتحادیه اروپا ارسال شد و حاوی این هشدار بود که پروژه نورد استریم ۲ با الزامات سیاست انرژی اروپا در تضاد است؛ و این که تامین‌کنندگان اتحادیه اروپا نباید دارایی‌های انتقال انرژی را کنترل کنند و دسترسی زیرساخت‌های انرژی باید برای شرکت‌های غیرکنسرسیوم تامین شود. نامه جولای ۲۰۱۶ قانونگذاران آمریکایی «جان مک‌کین» و «مارکو روبیو» به اتحادیه اروپا نیز، حامل انتقاد از این پروژه است.

۲-۲-۲ تحریم‌های آمریکا

دولت ترامپ قوانینی را در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ با حمایت دو حزب کنگره امضا کرد که براساس آن، شرکت‌های درگیر پروژه نورد استریم ۲ را با تحریم‌ها مواجه می‌کرد و این اقدام، عملیات ساخت خط لوله را قویا به‌تعویق انداخت.

در یکم ژانویه ۲۰۲۱، لایحه سیاست دفاعی سالانه که توسط کنگره آمریکا تصویب شد، شامل تحریم‌هایی برای شرکت‌هایی که در خط لوله کار می‌کردند یا آن را بیمه می‌کردند بود. در ۲۶ ژانویه ۲۰۲۱، کاخ سفید گفت که جو بایدن همچنان معتقد است که نورد استریم ۲ یک توافق بد برای اروپاست و دولت او در حال بررسی تحریم‌های جدید است. بر اساس گزارش کنگره در فوریه

■ کریستین کرون و زیگمار گابریل

۲۰۲۱، تحریم‌ها از حمایت دو حزبی قوی در ساختمان کاپیتول هیل برخوردار شدند. در ژوئن ۲۰۱۷، آلمان، فرانسه، اتریش و کمیسیون اروپا، سنای آمریکا را به دلیل تحریم‌های جدید علیه روسیه که خط لوله را هدف قرار می‌داد، مورد انتقاد قرار دادند و صراحتاً اعلام کردند که آمریکا منابع انرژی اروپا را مورد تهدید قرار داده است. سپس طی یک بیانیه مشترک، «کریستین کرون» -صدر اعظم وقت اتریش- و «زیگمار گابریل» -وزیر خارجه وقت آلمان- اعلام کردند که «تامین انرژی اروپا، به اروپا مربوط است نه به آمریکا».

این دو مقام ارشد اروپایی همچنین گفتند: «این رویکرد آمریکا که شرکت‌های آلمان، اتریش و دیگر کشورهای اروپایی را به‌خاطر مشارکت در پروژه‌های گاز طبیعی مانند نورد استریم ۲ و یا تامین مالی این پروژه‌ها، مورد مجازات در بازارش قرار دهد، کیفیتی کاملاً جدید و بسیار منفی را به روابط بین اروپا و آمریکا وارد می‌سازد».

«ایزابیل کوشر» -مدیر عامل شرکت انرژی اس‌ای- از تحریم‌های آمریکا که پروژه‌ها را هدف قرار می‌دهند انتقاد کرد و گفت که این تحریم‌ها در راستای تلاش آمریکا برای ترویج صادرات گاز خود به اروپاست. «ولاف شولتز» -وزیر دارایی آلمان- تحریم‌ها را «مداخله شدید در امور داخلی آلمان و اروپا» خواند و سخنگوی اتحادیه اروپا از «اعمال تحریم‌ها علیه شرکت‌های اتحادیه اروپا که تجارت مشروع انجام می‌دهند» انتقاد کرد. «هایکو ماس» -وزیر خارجه کنونی آلمان- نیز صراحتاً

ایزابیل کوشر

بیان کرد که «سیاست انرژی در اروپا تعیین می‌شود، نه در آمریکا». سرگئی لاوروف -وزیر خارجه روسیه- نیز از تحریم‌ها انتقاد کرد و گفت که کنگره آمریکا به معنای واقعی کلمه غرق در تمایل به انجام همه کارها برای از بین بردن روابط بین روسیه و آمریکاست. «شورای تجارت شرقی آلمان» در بیانیه‌ای اعلام کرد: «آمریکا می‌خواهد گاز مایع خود را در اروپا بفروشد، که آلمان هم در حال ساخت پایانه‌هایی برای آن است. اما آیا باید به این نتیجه برسیم که تحریم‌های آمریکا به قصد بیرون راندن رقبا از بازار اروپا صورت می‌گیرد؟ اگر این گونه است که اشتیاق ما برای پروژه‌های دوجانبه با آمریکا، به‌طور قابل توجهی سرد خواهد شد. سرانجام در ۱۹ می ۲۰۲۱ آمریکا مجبور به لغو تحریم‌ها شد. «سرگئی ریابکوف» -معاون وزیر خارجه روسیه- از این اقدام به عنوان «فرصتی برای گذار تدریجی به سمت عادی‌سازی روابط دوجانبه بین روسیه و آمریکا» استقبال کرد. «ولودیمیر زلنسکی» -رئیس جمهور اوکراین- که از متحدان آمریکاست، نسبت به این تصمیم بایدن واکنش منفی نشان داد و گفت که شگفت‌زده و ناامید شده است. نظرسنجی می ۲۰۲۱ موسسه تحلیل آماری و پژوهش‌های اجتماعی «فورسا» در آلمان، نشان می‌دهد که ۷۵ درصد آلمانی‌ها با نورد استریم موافق هستند و فقط ۱۷ درصد در جبهه مخالف قرار دارند.

بر اساس شیوه‌نامه اصلاح‌شده گاز اتحادیه اروپا، این اتحادیه قوانین بازار گاز خود را به خطوط لوله خارجی که وارد بازار گاز داخلی اتحادیه می‌شوند، گسترش می‌دهد. این امر در مورد تمام خطوط لوله‌ای که پس از ۲۳ می ۲۰۱۹ با تصویب شیوه‌نامه‌ی بایسته‌انجام به پایان رسیده‌اند، صدق می‌کند. نگرانی‌های حقوقی دیگر مربوط به حقوق تجارت بین‌المللی و حقوق دریا در ارتباط با مسیر نورد استریم ۲ از طریق آب‌های سرزمینی دانمارک در اطراف «برنهلوم» است. شرکت نورد استریم ای‌جی ۲، برای لغو شیوه‌نامه اصلاح‌شده، مراحل قانونی را در دیوان عدالت اتحادیه اروپا آغاز کرده و داوری علیه اتحادیه اروپا را تحت معاهده منشور انرژی خواستار شده است. اگرچه روسیه معاهده منشور انرژی را تصویب نکرده و کاربرد موقت آن را لغو نموده است، اما اتحادیه اروپا و سوئیس -محل اقامت نورد استریم ای‌جی ۲- طرفین قرارداد آن هستند.

۳. آمریکا و نورد استریم

مسئله اصلی آمریکا با نورد استریم ۲ است که هم بحث رقابتی را در خود دارد و هم بحث اوکراین را. آمریکا در ابتدا ضرورت دفاع از امنیت انرژی و حاکمیت اتحادیه اروپا را بهانه کرد و سپس به تدریج این بهانه به مسئله حفاظت از منافع اوکراین به عنوان اولویت کاخ سفید تغییر پیدا کرد و تاکید بر این موضوع شد که با نورد استریم، منافع اوکراین توسط روسیه تهدید می شود. دولت اوباما در تلاش برای منزوی کردن پوتین، این هشدار را در رویکرد خود قرار داد که نورد استریم بیش از گذشته اروپا را به گاز روسیه وابسته خواهد کرد و اوکراین را در انزوا قرار خواهد داد. روسیه در نقطه مقابل، این استدلال را ارائه داد که دلسوزی آمریکا برای اوکراین ساختگی است و آمریکا در پی این است که با لغو نورد استریم، گاز طبیعی مایع شده (ال ان جی) بیشتری را به اروپا بفروشد. در دوره ترامپ، همسو با کنگره تحریم هایی علیه نورد استریم ۲ وضع شد و دولت وی شرکت های سهمیم در این پروژه عظیم را تهدید به تحریم کرد. دستگاه تبلیغاتی ترامپ مدام بر این تاکید می کرد که مسکو از طریق خط لوله نورد استریم، منابع اضافی گاز را روانه اروپا می کند و از درآمدهای ارزی دریافتی، به منظور تامین مالی سیاست های تهاجمی اش بهره خواهد کرد. اما ترامپ نهایتاً زمین بازی را به نفع روسیه تغییر داد. او آلمان را به خاطر حمایت از نورد استریم مورد

سرزنش قرار داد و سپس عملا این واقعیت که آمریکا در پی فروش بیشتر ال ان جی به اروپاست و با گاز روسیه رقابت دارد را تایید کرد.

اما بایدن رویکرد متفاوت با ترامپ را در پیش گرفته است و در بهار ۲۰۲۱، با موضعی نرم تر با نورد استریم روبرو شد. بایدن هم تلطیف فضا با متحدان را می خواهد و هم مقاومت در مقابل بازی قدرت ژئوپلیتیک روسیه در اروپا را. اما انتخاب این رویکرد در قابل نورد استریم که بخش قابل توجهی از آن برآمده از سیاست کاهش آن تنش است که در دوران ترامپ بین آمریکا و شرکا و متحدان اروپایی شکل گرفت، تنش ها و فشارهایی را برای بایدن و دولت وی به وجود آورده است. بایدن به دنبال روابط بهتر با اتحادیه اروپا و در راس آن آلمان است و کنگره آمریکا - به ویژه جمهوری خواهان - خواهان مقابله جدی با روسیه در قابل نورد استریم.

اوایل سال ۲۰۲۱ بود که وزارت خارجه آمریکا اقدام به ارائه یک گزارش در مورد نورد استریم ۲ به کنگره کرد. اما نکته این جا بود که در گزارش مذکور و در بخش اقدامات لازم برای تحریم، فقط نام یک ناو روسی به نام «فورتونا» آمده بود و سایر ناوها و کشتی های روسی و غیر روسی مرتبط با این پروژه و شرکت های اروپایی فعال در آن - که در گزارش های پیشین نام آنها ذکر شده بود - از این قاعده مستثنی شده بودند و نامی از آنها برده نشده بود. تنها نام ۱۸ شرکت آورده شده بود که آنها هم یا پیشتر این پروژه را ترک کرده بودند و یا در پی تهدیدهای آمریکا

قصد ترک آن را داشته‌اند.

هرچند که مقامات ارشد دولت بایدن اعلام کرده‌اند که وی همچنان ادامه‌دهنده رویکرد ترامپ در قبال نورد استریم ۲ است و فضاها و کیفیت‌های بالقوه برای تحریم‌های احتمالی را مورد بررسی قرار می‌دهد اما بسیاری از نمایندگان کنگره و در راس آن‌ها جمهوری‌خواهان معتقدند که دولت بایدن با انتشار این گزارش نشان داده که در برابر روسیه منفعل است. در اظهارنظرهای این مقامات کنگره می‌شود به عقب‌نشینی در مقابل روسیه و تقدیم کردن پیروزی زود هنگام به این کشور، کاملاً ناکافی بودن گزارش مذکور و حرکت برخلاف رویکرد دو حزب کنگره و پیشکش کردن عرصه رقابت به روسیه در اروپا و پشت کردن به اتحادیه اروپا را می‌توان دید.

مرکل در تمام طول مدت انجام پروژه نورد استریم با انتقادهای واشنگتن مواجه بود و همواره در پاسخ به آن، ماهیت و محتوای خط لوله نورد استریم ۲ را منحصرأ اقتصادی اعلام می‌کرد و معتقد بود که نه تنها تهدیدی محسوب نمی‌شود، که امنیت انرژی را تقویت می‌کند و هیچ آسیبی به حاکمیت اتحادیه اروپا و آلمان وارد نمی‌سازد.

واقعیت این است که قانون «کاتسا» (مصوب آگوست ۲۰۱۷) و «اصلاح بودجه دفاعی» (ذیل قانون پيسا)، به آمریکا این توانایی و اجازه را می‌بخشد که به‌صورت موثر از ساخت فاز سوم و چهارم خط لوله دریایی جلوگیری کرده و بحث‌های جدیدی را درباره امکان راه‌اندازی و آغاز بهره‌برداری تجاری آن‌ها مطرح سازد.

موافقت آمریکا برای رفع تحریم علیه نورد استریم، در پی حصول توافق بر سر منافع مشترک بین این کشور و آلمان صورت گرفت. توافق مبنی بر این که در صورت مشاهده هرگونه تخطی و اقدام خرابکارانه از سوی روسیه و تلاش این کشور برای استفاده از اهرم انتقال انرژی به‌عنوان یک سلاح علیه اوکراین، آلمان همراه با آمریکا موظف پاسخ‌گویی علیه روسیه خواهد بود. البته آمریکایی‌ها به ابعاد بزرگ‌تر قضیه و فراتر از مسئله اوکراین هم توجه داشته‌اند. آن‌ها از آلمانی‌ها خواسته‌اند که در حوزه‌هایی چون تحریم علیه روسیه جهت محدود کردن فرصت‌های صادراتی این کشور به اروپا در بخش انرژی - به‌ویژه گاز - و اقدامات کارکردی در سایر حوزه‌های مهم اقتصادی با آن‌ها همراه باشند و این اطمینان دست دهد که روسیه تحت هیچ شرایطی از نورد استریم-۲ برای دستیابی به اهداف سیاسی و تهاجمی خود علیه اروپا و منافع آمریکا بهره نبرد.

۳۴

■ ولودیمیر زلنسکی رئیس جمهور اوکراین و ماتئوش موراتسکی نخست وزیر لهستان

۴. مخالفان نورداستریم

نورداستریم

اوکراین و لهستان، پروژه‌های نورداستریم ۱ و ۲ را به شدت مورد انتقاد قرار داده‌اند. لهستان آن را ضد رقابتی می‌داند. دانمارک به همراه لهستان و اوکراین نگران افزایش نفوذ روسیه در اروپا از طریق خط لوله است. اوکراین نگران کاهش چشمگیر درآمد حمل و نقل برای خودش و از دست دادن برگ برنده گروکشی و بازاری سیاسی از طریق امتیاز کشور ترانزیت گاز بودن است. اوکراین در سال‌های اخیر تا ۱۳۰ میلیارد متر مکعب گاز روسیه به اروپا را ترانزیت کرده و درآمد کی‌یف از این ترانزیت تا ۵ میلیارد دلار در سال است که ۳۰ درصد بودجه این کشور را تامین می‌کند. نورداستریم ۲ یعنی کاهش چشمگیر ترانزیت گاز روسیه به اروپا از طریق اوکراین. پوتین نیز در آخرین اظهارنظرش در این مورد گفته است که روسیه موظف نیست که دیگران را تامین مالی کند. اگر این درآمد برای اوکراین قطع شود، عملاً می‌تواند ضربه اقتصادی بزرگی به این کشور وارد سازد. بنابراین مدت‌هاست که همراه با لهستان، خطوط لوله جایگزین در کشورهای اروپای مرکزی و شرقی را به جای نورداستریم پیشنهاد داده‌اند که نهایتاً مورد استقبال جامعه اروپا قرار نگرفته است. سازندگان نورداستریم ادعا می‌کنند که این خط لوله برای آلمان مهمتر از روسیه است، زیرا می‌تواند به راحتی گاز را به چین و دیگر کشورهای آسیایی بفروشد. حقیقت این است که

نورد استریم-۲ موجب پایان وابستگی مسکو به انتقال انرژی از طریق اوکراین و همچنین قطع درآمد حاصل از آن برای کی‌یف می‌شود و عملاً مسئله بازدارندگی سیاسی اوکراین در قبال روسیه پایان می‌پذیرد. همچنین این ترس بزرگ وجود دارد که کرملین از مسیرهای جایگزین تامین گاز، به‌عنوان وسیله‌ای برای فشار بر رهبری اوکراین استفاده کند و کمپین تمام‌عیار نظامی علیه اوکراین را راه بیندازد. این امر، آن اوکراین را به‌شدت خشمگین کرده و ترسانده است. تصمیم‌سازان عرصه سیاست اوکراین و لهستان، به توافق‌نامه بین آلمان و آمریکا بر سر موضوع نورد استریم خوشبین نیستند و معتقدند که این وعده‌ای برای از سر گذراندن تنش موضوع است و طبیعتاً به ناامیدی عمیق آن‌ها کمکی نخواهد کرد. آن‌ها مصر هستند که مبارزه مشترک خود علیه نورد استریم ۲ را ادامه دهند.

کارشناسان مخالف نورد استریم از جمله کارشناسان پارلمان اروپا معتقدند ادعای آلمان مبنی بر افزایش امنیت انرژی به‌واسطه این خط لوله، ادعایی غیرمنطقی است. آن‌ها می‌گویند امنیت انرژی فقط زمانی حاصل می‌شود که امنیت انتقال آن به‌شکلی امن تضمین شود و برای جلوگیری از اختلال، کسری و یا افزایش قیمت، تنوع وجود داشته باشد و نورد استریم ۲ مانع از حصول هر یک از این اهداف می‌شود. آن‌ها به این موضوع اشاره می‌کنند که نورد استریم ۲، گاز اضافی به اروپا نمی‌رساند و به‌دنبال این است که مسیر فعلی گاز روسیه را از سامانه ترانزیت گاز اوکراین منحرف

کرده و به بازارهای اتحادیه اروپا عرضه کند.

منتقدان معتقدند که نورد استریم ۲ در کنار نورد استریم ۱، حمله دوجانبه پوتین به امنیت انرژی اروپاست و اگر هر دو خط لوله کاملاً عملیاتی شوند، آن وقت روسیه یک گذرگاه واحد برای انتقال گاز به اروپا خواهد شد. این امر اهرم بزرگی در اختیار کرملین قرار خواهد داد. سپس وابستگی روزافزون انرژی اروپا به روسیه، خطراتی چشمگیر برای امنیت و استقلال اروپا در پی خواهد داشت. همین افزایش وابستگی می‌تواند گام بعدی طرح پوتین باشد. روسیه می‌تواند به بهانه حفاظت از زیرساخت‌های انرژی‌اش در دریای بالتیک، کشتی‌های نیروی دریایی را در سراسر مسیر مستقر کند. این امر انرژی اروپا را به گروگان تبدیل خواهد کرد و به احتمال بسیار ناتو را در مقابل روسیه قرار خواهد داد.

مخالفان نورد استریم بر این باورند که اگر آلمان واقعاً معتقد به دفاع از استقلال و امنیت انرژی اروپاست، باید به ایجاد تنوع در تامین انرژی توجه کند، نه به منافع حاصل از نقش راهبردی و منافع ملی خود. یا آن‌که آلمان می‌تواند به رویکرد استخراج گاز شیل در داخل اتحادیه اروپا روی بیاورد. آن‌ها مدعی هستند که روسیه، گروه‌های مخالف استخراج گاز شیل در سراسر اروپا را تامین مالی می‌کند. آن‌ها می‌گویند که اهمیت ژئوپلیتیکی نورد استریم ۲ برای پوتین بسیار زیاد است و همین کافی است که این پروژه برای همیشه متوقف شود. همچنین نسبت به اعتراض برلین علیه تحریم‌های آمریکا و اجتناب روسیه از هرگونه گفتگو با آمریکا در این زمینه انتقاد دارند و مداخله آمریکا برای متوقف ساختن این خط لوله را دفاع از امنیت انرژی اروپا می‌دانند.

۳۷

۵. موضع آلمان در قبال آمریکا و مخالفان نورد استریم

فشارهای مداوم آمریکا و مخالفان این پروژه، چه در دراخل و چه در خارج، آنگلا مرکل را بر این داشت که اعلام کند انتقال گاز از طریق خط لوله اوکراین را پس از راهاندازی نورد استریم ۲ مورد حمایت قرار خواهد داد. وی با این اقدام و رویکرد، به‌نوعی به آمریکا اطمینان داده است که نگرانی بابت ترس این کشور و اوکراین از نفوذ سیاسی روسیه بر اوکراین و منافع آمریکا وجود نخواهد داشت. آلمان متعهد شده که در راستای تمدید قرارداد کنونی روسیه و اوکراین (۲۰۲۴-۲۰۲۰)، اقدامات لازم را برای پرداخت هزینه انتقال سالانه ۴۰ میلیارد متر مکعب گاز در یک دوره ۱۰ ساله، در حد توان و امکان صورت دهد.

اکنون «اولاف شولتس» -کاندیدای حزب سوسیال دموکرات آلمان- با پیروزی در انتخابات فدرال آلمان، رسماً جانشین مرکل شده است اما به‌دلیل آن‌که با اختلاف اندک موفق به این پیروزی شده و حد نصاب را به‌دست نیاورده، بنابراین مجبور به تشکیل دولت متشکل از احزاب رقیب نیز هست و احتمالاً تا ژانویه ۲۰۲۲، دولت مرکل بر سر کار باشد. شولتس، پیش از این در جریان مناظرات با «آرمین لاشت» -رقیب اصلی خود- صراحتاً به این رویکرد و سیاست دولتش در قبال نورد استریم تأکید کرد که اگر روسیه هرگونه استفاده ابزاری سیاسی از این پروژه بر علیه اوکراین داشته باشد و یا بخواهد اوکراین را به‌طور کامل از برنامه انتقال گاز کنار بگذارد، وی بی‌درنگ

■ اولاف شولتس

اقدام به توقف همکاری در نورد استریم با روس‌ها خواهد کرد و آمریکا نیز حق اعمال تحریم‌ها را خواهد داشت. صدر اعظم جدید آلمان تاکید کرده که به هیچ عنوان مایل به ایجاد تنش بین این کشور و همسایگان و سایر اعضای اتحادیه بر سر موضوع نورد استریم نیست. لاشت که رقیب اصلی شولتس از حزب «اتحادیه دموکرات مسیحی» بود و اکنون در دولت جدید ائتلافی آلمان نقشی برجسته و تعیین‌کننده خواهد داشت نیز، سیاستی مشابه با شولتس در قبال نورد استریم اتخاذ کرده است.

نورد استریم ۲، جدا از انتقال گاز طبیعی، نقش قابل توجهی می‌تواند در پمپاژ هیدروژن پاک داشته باشد. انتظار می‌رود آلمان تا سال ۲۰۴۰ از این منبع سوخت به‌عنوان جایگزین در وسایل نقلیه احتراقی استفاده کند. همچنین آلمان را از وابستگی به زغال‌سنگ بی‌نیاز خواهد کرد. بنابراین آلمانی‌ها به‌همین راحتی چشم از نورد استریم ۲ بر نمی‌دارند.

پروژه نورد استریم ۱ که پیشتر تکمیل شده است. نورد استریم ۲ هم با بیش از ۹۵ درصد پیشرفت، دیگر تقریباً تکمیل است و چیزی تا اجرایی شدن آن باقی نمانده است. این خط لوله مسیر کوتاه‌تر، ارزان‌تر و از نظر فنی مطمئن‌تری برای انتقال گاز نسبت به سایر میدان‌های گازی به اروپاست. نورد استریم کاملاً می‌تواند نیازهای آلمان به خط لوله روسیه را تامین کند. از سوی دیگر، ویژگی‌های فنی نورد استریم ۲، ظرفیت انتقال ترکیب متان-هیدروژن را نیز فراهم می‌کند. با توجه به آن چه که تا این‌جا در مورد رویکرد آلمانی‌ها نسبت به نورد استریم مشخص است، مشخصاً آن‌ها، هم قویاً خواهان بهره‌وری از مزایای این پروژه کاملاً مقرون به‌صرفه و اقتصادی هستند و هم به دنبال دوری از هر گونه تنش با دوستان اروپایی و همچنین به دنبال جذب رضایت آمریکا و حفظ روابط خوب‌شان با این کشور. دستگاه تحریم آمریکا در پی این است که بار دیگر قدرت و اثربخشی خود بر رفتار آن نهادهای اقتصادی که نمی‌خواهند تابع آن باشند را نشان دهد اما صرفاً تا زمانی که مجبور نباشد، این کار را نمی‌کند؛ چرا که هزینه-فایده همه‌چیز را کرده است. اتحادیه اروپا و آلمان نیز به نوبه خود، نسبت به عدم وجود ساز و کار مناسب برای حمایت موثر از شرکت‌هایشان اعتراف کرده‌اند. ظاهراً پوتین با آگاهی کامل از قواعد و قوانین بازی و موقعیت‌سنجی کاملاً هوشمندانه، برنامه نورد استریم را پیش می‌برد. نمونه بارز آن را می‌توان در واکنش زیرکانه وی به توافق اخیر حاصل‌شده بین دولت بایرن و مرکل در رابطه با نورد استریم دید. وی سیاست سکوت و دعوت به آرامش را اتخاذ کرد و در گفت‌وگو با مرکل در ماه جولای، نسبت به تمدید قرارداد بین گازپروم و نفت‌وگاز اوکراین در زمینه انتقال گاز اطمینان‌خاطر داد و رضایت خود از نزدیک شدن به اتمام پروژه ساخت نورد استریم ۲ و نقش برجسته آلمان را اعلام کرد. می‌توان در نهایت این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که نورد استریم با رعایت قواعد بازی، کار خود را پیش برده و اکنون متوقف کردن آن از حیث اقتصادی برای هیچ‌کدام از طرفین به‌استثنای آمریکا، اوکراین و لهستان به‌صلاح و سود نیست. اما از حیث سیاسی می‌تواند برای دولت بایرن در چارچوب تلطیف فضا با آلمان به‌عنوان یک متحد اصلی اروپایی به‌عنوان یک ابزار مورد استفاده قرار گیرد که آن‌هم ریسک خودش را به‌همراه دارد. به هر حال، بایرن مایل به رنجاندن آلمان نیست. سوال اصلی این است که به‌رغم تلاش‌های آمریکا و اوکراین آیا نورد استریم و به‌ویژه نورد استریم ۲ که تنش بر سر آن زیاد است، موفق خواهند بود؟ باید گفت که آری، اما به‌شرط عدم چیرگی تحریم‌ها بر آن‌ها. سوی دیگر قضیه این است که کنسرسیوم سرمایه‌گذار پروژه شامل گازپروم روسیه، یونیپار آلمان، ویترسال آلمان، او ام وی اتریش، انژی فرانسه، و رویال داچ شل که

غول نفتی انگلیس و هلند است می‌شود که هر کدام وزن قابل توجه خود را دارند و منطقاً با احتساب تمام جوانب و احتمال تحریم‌های آمریکا وارد قضیه شده‌اند. علاوه بر این، روس‌ها با درایت و هوشیاری تمام، از پتانسیل بسیاری از شرکت‌های اروپایی برای هر دو نورد استریم بهره برده‌اند و به‌نوعی هم از حیث اقتصادی و هم از حیث زمانی دست برنده در پروژه را داشته‌اند و هم به این شرکت‌ها و نهادها - که غالباً زیرمجموعه دولت‌هایشان هستند - نقش قابل توجهی در نورد استریم داده‌اند. پس روبرویی با آن‌ها چندان هم برای آمریکا آسان نخواهد بود. غول‌های صنعتی آلمان مثل «ب. آ. اس. اف» که بزرگ‌ترین شرکت صنایع شیمیایی جهان است، این خط لوله را برای تامین مطمئن گاز و رقابت با رقبای آمریکایی لازم و حیاتی می‌دانند و آلمانی‌ها به دنبال صرفه‌های متعدد این پروژه و بهره‌وری از هیدروژن پاک در آینده هستند. همچنین منطقاً خط لوله گاز ارزان‌تر از آلان‌جی آمریکاست. تنها تهدیدی که حامیان اروپایی نورد استریم را نگران می‌کند، این است که در صورت اجرایی شدن نورد استریم ۲، این تنها اوکراین نیست که ممکن است زیر تیغ روسیه برود، بلکه اروپا نیز به گاز روسیه وابسته‌تر می‌شود و این در حالی است که منابع خود روسیه روز به روز کمتر می‌شود. همچنین نگرانی از تهدیدات سیاسی و ژئوپلیتیک نیز وجود دارد. اما آلمان که نفوذ بسیاری در اتحادیه اروپا دارد، این موضوع را چندان نمی‌پذیرد. آمریکا نگران سلطه و منافع خود است. اما این حقیقت را نمی‌توان نادیده گرفت که بایستن ترجیح می‌دهد به جای تن دادن به اقدام سیاسی اجباری، رویکرد خود را پیش ببرد و خودش ابتکار عمل را در دست بگیرد و در زمانی اقدام کند که لازم است. نشانه‌های کنونی رفتار دولت وی حاکی از ارزیابی گزینه‌های موجود است. همچنان که برخی از صاحب‌نظران معتقدند که دولت بایستن رویکرد شدیدتری در قبال روسیه در پیش خواهد گرفت اما لزوماً درها را نمی‌بندد چون می‌داند که تاریخچه خطوط لوله صادراتی روسیه نشان داده که آن‌ها کاری را که بخواهند انجام می‌دهند و معمولاً جلوگیری از ساخت زیرساخت‌ها در کشور دیگر بدون استفاده از مداخله نظامی، امری بسیار سخت است. از طرفی هم نمی‌خواهد با اعمال تحریم‌های بی‌محابا، در قبال رابطه آمریکا با متحدانش هزینه‌سازی کند. بایستن می‌خواهد درها را باز نگه دارد تا مطمئن شود که آیا آلمان مایل به ارائه ایده‌ها و پیشنهادهای جدی برای کاهش خطرات تکمیل خط لوله نورد استریم ۲ به‌ویژه برای کشورهای اروپای مرکزی و شرقی است یا نه. باید منتظر بود و دید که با روی کار آمدن دولت جدید ائتلافی آلمان با صدر اعظمی شولتس که حزب سبز آلمان - به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین مخالفان نورد استریم - هم در آن نقش مهم ایفا خواهد کرد، چه رویکردی را اتخاذ خواهد نمود.

برچسب‌ها: نورد استریم، نورد استریم ۲، روسیه، آلمان، انتقال گاز، آمریکا

نورد استريم

سورین

مرکز مطالعات راهبردی

مهر
۱۴۰۰